

ΑΝΩΤΑΤΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Αντικειμενοστραφής Οντολογία
Οι θεατρικές αναγνώσεις του πραγματικού

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Ιωάννης Βούλγαρης

Αθήνα 2022

Τριμελής Επιτροπή:

Βασίλης Βλασταράς, Αναπληρωτής Καθηγητής ΑΣΚΤ

Κωστής Βελώνης, Αναπληρωτής Καθηγητής ΑΣΚΤ

Νίκος Ερηνάκης, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας

Copyright © Ιωάννης Βούλγαρης

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αναδημοσίευση, μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της παρούσας διατριβής χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη άδεια του συγγραφέως. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η μεμονωμένη αντιγραφή τμημάτων του περιεχομένου για εκπαιδευτικό σκοπό, χωρίς πρόθεση εμπορικής ή άλλης εκμετάλλευσης, και πάντα υπό την προϋπόθεση της αναγραφής της πηγής προέλευσής του, χωρίς αυτό να σημαίνει καθ' οποιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η έγκριση της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας από την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέως.

Περίληψη

Η αντικειμενοστραφής οντολογία (object oriented ontology), αποτελεί μια μετα-ουμανιστική (post-human) φιλοσοφία, η οποία εντάσσεται στην ευρύτερη σχολή σκέψης του Θεωρησιακού Ρεαλισμού (Speculative Realism). Στον πυρήνα της αντικειμενοστραφούς οντολογίας, τοποθετείται η έννοια του αντικειμένου ως μια νέα ευκαιρία προσέγγισης της πραγματικότητας. Τα αντικείμενα όπως πρεσβεύει ο κύριος εκφραστής αυτού του φιλοσοφικού ρεύματος, Graham Harman, έχουν μια πραγματικότητα η οποία είναι μη προσβάσιμη από το ανθρώπινο υποκείμενο. Έτσι αφού αποσύρονται από την άμεση γνωσιακή μας πρόσβαση, δύναται μόνο να προσεγγισθούν έμμεσα. Συνεπώς, εδώ αμφισβητείται η παραδοσιακά κυρίαρχη ανωτερότητα της ανθρώπινης υποκειμενικότητας επί της πραγματικότητας. Παρά το γεγονός πως ο οντολογικός πυρήνας του αντικειμένου παρακρατείται, προτείνεται πως δια μέσω της αισθητικής και συγκεκριμένα της μεταφοράς, ένα μέρος του μπορεί να βιωθεί και να γίνει αντιληπτό. Κατά τη μεταφορά, αναδύονται στοιχεία θεατρικότητας, τα οποία αποτελούν την απαραίτητη συνθήκη θέασης του έργου τέχνης. Καθώς λοιπόν, λαμβάνει χώρα η θεατρικότητα της μεταφοράς, το υποκείμενο ως άλλος ηθοποιός υιοθετεί τις ιδιότητες του αντικειμένου που έχει αποσυρθεί από την αντιληπτική μας πρόσβαση. Στόχος της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας είναι να παρουσιάσει αυτό το ιδιότυπο μοντέλο σκέψης και να επιχειρήσει την εφαρμογή του ως αισθητικό εργαλείο σε ζητήματα που άπτονται της τέχνης.

Λέξεις Κλειδιά: Αντικειμενοστραφής οντολογία, αντικείμενο, Θεωρησιακός ρεαλισμός, θεατρικότητα, μεταφορά

Abstract

Object oriented ontology is a post-human philosophy, which constitutes part of the wider school of thought of Speculative Realism. Here, the concept of the object is presented as a new opportunity to approach reality differently. Objects, as advocated by the main exponent of this philosophical current, Graham Harman, have a reality that is inaccessible to the human subject. So, since they are withdrawn from our direct cognitive access, they can only be approached indirectly. Consequently, the traditionally dominant superiority of human subjectivity over reality is challenged here. Despite the fact that the ontological core of the object is withheld, it is suggested that through aesthetics and specifically metaphor, a part of it can be experienced and perceived. During the metaphor, aspects of theatricality emerge and become the necessary condition for viewing the work of art. Thus, as the theatricality of metaphor takes place, the subject as another actor takes on the properties of the object withdrawn from our perceptual access. The aim of this master's thesis is to present this unique model of thought and to attempt its application as an aesthetic tool in issues related to art.

Keywords: Object-oriented ontology, object, Speculative realism, theatricality, metaphor

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	6
<hr/>	
Ενότητα Πρώτη Θεωρησιακός Ρεαλισμός: μια εισαγωγή	9
<hr/>	
Ενότητα Δεύτερη Η Έννοια του Αντικειμένου στην Αντικειμενοστραφή Οντολογία	15
<hr/>	
Η Τετραπλότητα του Αντικειμένου: Αναγωγή και Απόσυρση	19
<hr/>	
Ενότητα Τρίτη Η Θεατρικότητα της Μεταφοράς	27
<hr/>	
Επίλογος	35
<hr/>	
Εικόνες	37
<hr/>	
Βιβλιογραφία	38

Εισαγωγή

Το 2016 το Βρετανικό λεξικό *Oxford*, επιλέγει ανάμεσα σε δέκα λέξεις, ως νικητήριο λήμμα της χρονιάς, τον όρο *post-truth* (*μετα-αλήθεια*). Ως *μετα-αλήθεια* ορίζονται:

«οι συνθήκες υπό τις οποίες τα αντικειμενικά γεγονότα έχουν μικρότερη επιρροή στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, από τις επικλήσεις προς το θυμικό και προς τις προσωπικές απόψεις. Οι λεξικογράφοι, εδώ, διευκρινίζουν πως το πρόθεμα *post* (μετά) διόλου δεν αναφέρεται σε μια περίοδο που ακολουθεί μιας συγκεκριμένης κατάστασης ή γεγονότος, όπως για παράδειγμα η λέξη *μεταπολεμικός*. Αντιθέτως, το *en* λόγω πρόθεμα χαρακτηρίζει μια περίοδο κατά την οποία η έννοια της αλήθειας δεν έχει πλέον καμία σημασία» (LANGUAGES.OUP, 2016).

Λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο λειτουργίας, αλλά και το πως συστημικά ορίζονται και κατευθύνονται οι νέες ψηφιακές παγκοσμιοποιημένες κοινωνίες της πληροφορίας, δεν αποτελεί έκπληξη πως η έννοια της *μετα-αλήθειας* όχι μόνο ορίστηκε γλωσσολογικά, αλλά άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως σε διεθνές επίπεδο. Αυξανόμενες ψευδείς ειδήσεις, η πολιτική τραμπικιά προπαγάνδα που απευθύνθηκε στο ακατέργαστο αμερικανικό θυμικό, οι *flat earthers* που διατείνονται πως η Γη είναι επίπεδη, καθώς και οι αρνητές της κλιματικής αλλαγής· όλα συνθέτουν ένα μετα-σκηνικό στο οποίο οι έννοιες της αλήθειας και της γνώσης έχουν χάσει την αξία τους. Μέσα σε αυτό το πολύπλοκο και διάχυτο χωροχρονικό πλαίσιο, όπου τα ψηφιακά και τεχνολογικά άλματα δημιουργούν ένα πρωτόγνωρα μεταλλασσόμενο πεδίο επί της πραγματικότητας, αρχίζουν να προκύπτουν σχολές σκέψης οι οποίες προτάσσουν την αυτενέργεια της πραγματικότητας έναντι της κάθε πιθανής γνώμης που έχουμε εμείς γι' αυτή.

Αναδύονται συνεπώς, *μετα-ουμανιστικές* (*post-human*) φιλοσοφικές τάσεις, οι οποίες αποσυνδέουν το ανθρώπινο υποκείμενο από τη σχεσιακή διαχείριση που διατηρούσε με τον κόσμο γύρω του, αμφισβητώντας παράλληλα την

πρωτοκαθεδρία του διαμεσολαβητικού ρόλου της ανθρώπινης εμπειρίας. Παρά ταύτα, ένα από τα κεντρικά ερωτήματα που διατρέχει την παρούσα εργασία αφορά το εξής: πώς είναι δυνατό για το υποκείμενο και ακολούθως για τη σκέψη να βρει πρόσβαση σε μια πραγματικότητα η οποία δεν είναι ήδη διαμεσολαβημένη από τη σκέψη του;

Επιστρέφοντας στην έννοια της αλήθειας που τέθηκε προηγουμένως, θα παρατηρήσουμε πως αυτό το σχετικά πρόσφατο φιλοσοφικό ρεύμα το οποίο θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε, δεν ενδιαφέρεται τόσο για την αναζήτηση της αλήθειας, παρά για την κατά το δυνατόν προσέγγιση της πραγματικότητας. Ενδεχομένως, αυτό να αποτελεί και μια μορφή απάντησης στο ερώτημα που διατυπώνεται.

Στην παρούσα εργασία λοιπόν θα ασχοληθούμε με την *Αντικειμενοστραφή Οντολογία (Object Oriented Ontology)*, μια ιδιότυπη φιλοσοφική σχολή σκέψης, η οποία εντάσσεται στην ευρύτερη θεωρητική θέση του *Θεωρησιακού Ρεαλισμού (Speculative Realism)*. Η *Αντικειμενοστραφής Οντολογία* σε αντίθεση με τη κυρίαρχη φιλοσοφική σκέψη του 20^{ου} αιώνα, τοποθετεί στο κέντρο της μελέτης της την έννοια του αντικειμένου, δημιουργώντας μια πιθανή ευκαιρία διαφορετικής ανάγνωσης και προσέγγισης της πραγματικότητας.

Αναλυτικότερα, η εργασία αυτή δομείται σε τρεις ενότητες:

Στην πρώτη ενότητα, επιχειρείται μια εισαγωγή στο φιλοσοφικό πλαίσιο του *Θεωρησιακού Ρεαλισμού*, καθώς και τις συνθήκες εκείνες μέσα στις οποίες κλήθηκε να υπερασπιστεί την αυτονομία ενός κόσμου που υπάρχει ανεξάρτητα της υποκειμενικής πρόσβασης σε αυτόν. Παράλληλα, εξετάζεται η έννοια του συσχεσιοκρατικού επιχειρήματος που έχει τις ρίζες του στον ουμανιστικό δυτικό ορθολογισμό, ο οποίος πλέον θα αμφισβητηθεί ως μη βιώσιμο νοητικό σχήμα.

Στη δεύτερη ενότητα θα εστιάσουμε την έρευνα μας στην *Αντικειμενοστραφή Οντολογία* και την έννοια του αντικειμένου ή μάλλον καλύτερα σ' ένα νέο είδος αντικειμένου του οποίου η έννοια είναι ασυνήθιστα ευρεία και διαφορετική από αυτή που έχουμε γνωρίσει. Βασικός εκπρόσωπος της, είναι ο Αμερικανός φιλόσοφος Graham Harman, του οποίου η μελέτη γύρω από το αντικείμενο κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο στην παρούσα θεωρητική εργασία. Ο Harman ως εκφραστής μιας νέο-χαιντεγκεριανής σκέψης δομεί την ανάλυση του γύρω από την οντολογία του αντικειμένου, πραγματευόμενος εκ νέου το έργο του Martin Heidegger: *Being and Time*, αναφορικά με τα εργαλεία (tool-analysis). Στο πρώτο μέρος αυτής της ενότητας, θα ακολουθήσουμε τη συλλογιστική πορεία του Harman για τον τρόπο με τον οποίο το αντικείμενο βρίσκεται στο κέντρο της σύλληψης του κόσμου, ενώ ταυτόχρονα καθίσταται ως βασικό εργαλείο επεξεργασίας της πραγματικότητας. Στο δεύτερο μέρος, θα τεκμηριωθεί η οντολογική συνθήκη του αντικειμένου ή αλλιώς η τετραπλότητα του κατά την οποία δημιουργείται ένα νέο οντολογικό περιεχόμενο που διακρίνεται σε τέσσερα υπομέρη.

Τέλος, στην τρίτη ενότητα θα διερευνηθεί η ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα σχέση που διατηρεί η αντικειμενοστραφής οντολογία με την τέχνη, καθώς και η εφαρμογή της ως εννοιολογικό και αισθητικό εργαλείο το οποίο ενδεχομένως να αποφέρει αξιολογικά αποτελέσματα και συμπεράσματα αναφορικά με το έργο τέχνης. Εξάλλου, αυτού του είδους η φιλοσοφία, όπως θα δούμε στην πορεία του κειμένου, τοποθετεί την τέχνη στον πυρήνα της και προσλαμβάνει την αισθητική ως την απαραίτητη βάση όλης της φιλοσοφίας.

Ενότητα Πρώτη

Θεωρησιακός Ρεαλισμός : μια εισαγωγή

«Πώς είναι να είσαι υπολογιστής, μικροεπεξεργαστής ή καλωδιωτική; [...] Ποιο είναι το βίωμα τους; Ποια είναι η δική τους αυτή καθαυτή φαινομενολογία; Εν συντομία, πώς είναι να είσαι ένα πράγμα;» (Bogost, 2012: 9 – 10)

Δανειζόμενοι αυτά τα εκ πρώτης ανάγνωσης παράδοξα, ενδεχομένως και κωμικά ερωτήματα που τίθενται στο έργο του Ian Bogost *Alien Phenomenology, or what it's like to be a thing*, θα ξεκινήσουμε το πρώτο κεφάλαιο αυτής της ερευνητικής εργασίας, προσπαθώντας να κατανοήσουμε το φιλοσοφικό πλαίσιο του *Θεωρησιακού Ρεαλισμού (Speculative Realism)* και τις συνθήκες που συντέλεσαν στη δημιουργία ενός κινήματος σκέψης που τείνει να μετατραπεί σε ατάκα ή μότο, με άλλοτε θετικό και άλλοτε αρνητικό πρόσημο εντός του επονομαζόμενου art world και άλλων ακαδημαϊκών κύκλων. Καθόλου τυχαία, ο *Θεωρησιακός Ρεαλισμός* θα μπορούσε να λεχθεί πως δεν αποτελεί μια μόνο θεωρητική θέση, αλλά ένα φιλοσοφικό momentum – ένα γεγονός κατά το οποίο αναδύονται αλλά και καταδεικνύονται όλες οι ανθρωποκεντρικές πτυχώσεις που έχουν περιβάλλει τη σύγχρονη Δυτική λογική. Έτσι, εγκαινιάζεται μια συνθήκη κατά την οποία ο άνθρωπος/το υποκείμενο και η σκέψη του καλούνται να βγουν έξω από τον εαυτό τους, αποσυνδέοντας τον υποκειμενισμό τους προς οτιδήποτε εξωτερικό. Στόχος, να υπερασπιστούν την αυτονομία ενός κόσμου που υπάρχει ανεξάρτητα της προσωπικής τους πρόσβασης σε αυτόν.

Σε αντίθεση με το φιλοσοφικό στοχασμό του 20^{ου} αιώνα που επικεντρώθηκε στην ανάλυση του υποκειμένου, προσπαθώντας να ενημερώσει πως η ύπαρξη της πραγματικότητας επέρχεται με την ανθρώπινη πρόσβαση σε αυτή, ο *Θεωρησιακός Ρεαλισμός* προστρέχει στην αγνοημένη έννοια του αντικειμένου, ως ένα πεδίο νέων δυνατοτήτων γύρω από την αντίληψη του πραγματικού. Το διακύβευμα αφορά μια επιλογή για ισότητα,

μεταστρέφοντας το ενδιαφέρον από τον ανθρωποκεντρισμό του Ουμανισμού προς έναν κόσμο όπου ο άνθρωπος αποτελεί στοιχείο του, αλλά σίγουρα όχι το μοναδικό και το πιο σπουδαίο. Ως εκ τούτου, θα μπορούσε να λεχθεί πως εδώ εισάγονται τα θεμέλια για μια *μετα-ουμανιστική* (*post – human*) σκέψη όπου όλα υπάρχουν εξίσου και ισότιμα. Ωστόσο, όπως ο Graham Harman θα αναφέρει στην εισαγωγή του βιβλίου του *Towards a Speculative Realism, Essays and Lectures*:

«δεν υπερασπιζόμαστε έναν ανιαρό κοινότυπο ρεαλισμό όπου δέντρα και μπάλες υπάρχουν έξω από το νου αλλά έναν περιεργο/παράξενο ρεαλισμό», προτείνοντας πως θα πρέπει να «εργαστούμε προς μια βαθύτερη και περισσότερο ουσιαστική σύλληψη του ρεαλισμού, από το συνηθισμένο» (Harman, 2010 :2).

Η χρήση του όρου *Θεωρησιακός Ρεαλισμός* εμφανίζεται τον Απρίλιο του 2007 και παίρνει το όνομα του από το συνέδριο που διεξήχθη στο Goldsmiths College, University of London, με τίτλο *Speculative Realism: A One Day Workshop*. Ομιλητές του συνεδρίου ήταν οι στοχαστές: Ray Brassier όπου εξέθεσε τη θέση του γύρω από τη θεματική του *eliminative nihilism*, ο Iain Hamilton-Grant για το *cyber-vitalism*, ο Quentin Meillassoux για το *speculative materialism* και τέλος ο Graham Harman που παρουσίασε την ερευνητική του δουλειά αναφορικά με την *Αντικειμενοστραφή Οντολογία* (*Object Oriented Ontology*) την οποία θα προσεγγίσουμε εκτενέστερα στην ενότητα που ακολουθεί. Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να αναφερθεί πως εξαιτίας της έλλειψης ελληνικής βιβλιογραφίας αναφορικά με το έργο των Brassier, Hamilton-Grant και Meillassoux οι όροι εδώ, διατηρήθηκαν στην Αγγλική γλώσσα, καθώς θα αποτελούσε μεταφραστική αυθαιρεσία εκ μέρους μου να τους αποδώσω στα Ελληνικά.

Επιστρέφοντας στο ερευνητικό ζήτημα που μας απασχολεί, η ευρύτερη ορολογία του *Θεωρησιακού Ρεαλισμού* θα λέγαμε πως λειτουργεί περισσότερο ως μια ομπρέλα ενός στοχασμού με κοινά χαρακτηριστικά παρά

ως μια απόλυτα ενοποιημένη σχολή σκέψης, κάτω από την οποία όμως συναντάμε θέσεις με διαφορετικές μεταξύ τους συνιστώσες. Αυτό επικυρώνεται εξάλλου και από τα τόσο διαφορετικά φιλοσοφικά σημεία αφετηρίας από τα οποία ξεκινάει ο καθένας και περιλαμβάνουν ετερογενείς προσεγγίσεις όπως του Whitehead, Latour, Heidegger, Αριστοτέλης, Sellars, Nietzsche, Levinas, Badiou. Υπό αυτό το πρίσμα, οι προτάσεις αυτών των τεσσάρων στοχαστών είναι ασύμβατες μεταξύ τους, αλλά όπως υποδηλώνει η κοινή θέση του *Θεωρησιακού Ρεαλισμού* την οποία μοιράζονται, όλοι συγκλίνουν προς μια μεταφυσική θεώρηση με κοινό παρονομαστή έναν οντολογικό ρεαλισμό.

«Η φιλοσοφία θα πρέπει να είναι περίεργη/παράξενη, διότι η πραγματικότητα είναι τέτοια» (Harman, 2008: 334).

Το κίνημα, λοιπόν, του *Θεωρησιακού Ρεαλισμού* και οι διαφορετικές ομάδες σκέψης που φιλοξενεί, ενώ διατηρούν ελάχιστα κοινά σημεία μεταξύ τους, συναντιούνται απέναντι σε αυτό το οποίο αντιτίθενται. Διάκεινται κάθετα στη *συσχεσιοκρατία (correlationism)* και τις εξωπραγματικές υποσχέσεις του αισθητικού, απορρίπτοντας τους περιορισμούς που συνοδεύονται από το διαμεσολαβητικό ρόλο της ανθρώπινης εμπειρίας. Αναλυτικότερα, ο Meillasoux στο έργο του *After Finitude*, διευκρινίζει σχετικά με το συσχεσιοκρατικό επιχείρημα το οποίο εισάγει στο φιλοσοφικό πεδίο, πως είναι:

«η έννοια σύμφωνα με την οποία έχουμε πρόσβαση πάντοτε μόνο στη συσχέτιση μεταξύ Σκέψης και Είναι - και ποτέ στον ένα όρο χωριστά από τον άλλο» (Meillasoux, 2006: 5).

Η απόρριψη της *συσχεσιοκρατίας* συνεπάγεται την απόρριψη της πεποίθησης πως η ανθρώπινη πρόσβαση κατέχει κεντρικό ρόλο στον πυρήνα της ύπαρξης, καθώς μια ανεξάρτητη από το νου πραγματικότητα δεν υφίσταται. Για την *συσχεσιοκρατία*, το καθαυτό γεγονός πως αναλογιζόμαστε την πραγματικότητα σημαίνει ότι αυτή δε δύναται να υπάρξει ανεξάρτητα του νου. Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση στην οποία αντιτίθενται οι *Θεωρησιακοί*

Ρεαλιστές, έχουμε πρόσβαση μόνο στη συστοιχία μεταξύ Σκέψης και Είναι, και πάντα σε σχέση εξάρτησης ανάμεσα στα δυο. Αποτέλεσμα, να δημιουργείται ένας κόσμος ο οποίος είναι φτιαγμένος από τη σκέψη μας και μόνο για εμάς – και μόνο για εκείνη. Τίποτε εξωτερικό δεν μπορεί να υπάρξει απομονωμένο από τη σχέση του με το υποκείμενο του, καθώς το κάθε μέρος για να υπάρξει θα πρέπει να συνυφαίνει την υπόσταση του με το έτερο. Στη *συσχεσιοκρατία* είναι αδύνατο να θεωρήσουμε την ύπαρξη ενός κόσμου ο οποίος προϋπήρχε των ανθρώπων, αλλά μονάχα ενός κόσμου που προϋπήρξε των ανθρώπων για τον άνθρωπο. Ακολουθώς δε δύναται να συλλάβουμε στιδήποτε εξωτερικό, εν προκειμένω ένα αντικείμενο, απομονωμένο από τη σχέση με το υποκείμενο του, καθώς όπως ο Harman σαρκαστικά συνοψίζει:

«η συσχεσιοκρατία υποθέτει πως στιδήποτε είναι προς σκέψη, μετατρέπεται εξολοκλήρου σε σκέψη και στιδήποτε βρίσκεται έξω από αυτή, θα παραμείνει ασύλληπτο/αδιανόητο» (Harman, 2010: 789).

Ως εκ τούτου, η απόρριψη του συσχεσιοκρατικού επιχειρήματος, έχει ως στόχο να αδικεί το λιγότερο δυνατό την πραγματικότητα, καθώς αυτή καταλήγει πάντοτε να προϋποθέτει ένα ον/υποκείμενο το οποίο θα λειτουργεί εξαρχής ως αυτοτιθέμενο θεμέλιο.

Η *συσχεσιοκρατία* λοιπόν, δεν αποτελεί μια θέση κατά την οποία σχετιζόμαστε με κάτι άλλο ούτως ώστε να το γνωρίσουμε – τουναντίον υποδεικνύει πως στιδήποτε γνωρίσουμε θα είναι αληθές μόνο σε εμάς και για εμάς. Υπό αυτό το πρίσμα, επικυρώνεται πως θα γνωρίσουμε τα πράγματα μόνο όπως αυτά θα φανερωθούν σε εμάς και όχι όπως πραγματικά είναι. Αυτή η θέση αφενός διαταράσσει τον ανθρωποκεντρικό συσχετισμό ανθρώπου – κόσμου ως την ανώτερη διάταξη στην οντολογική ιεραρχία, αφετέρου προτείνει μια οντολογία στην οποία οι άνθρωποι βρίσκονται ανάμεσα σε άλλα όντα και δρώντα, τα οποία δεν χρειάζονται μια εξωτερική ανθρώπινη πρόσβαση σε αυτά, ούτως ώστε να καταστούν αληθή/να υπάρξουν.

«Υπάρχουν αφ'εαυτού ανεξάρτητα αν τα σκεφτόμαστε ή όχι» (Meillasoux, 2008: 7).

Ο *Θεωρησιακός Ρεαλισμός* συνεπώς αμφισβητεί τον ουμανιστικό δυτικό ορθολογισμό, ως αβάσιμη και πλέον μη βιώσιμη υπόθεση, υπό το φως επιστημονικών εξελίξεων που αποδεικνύουν πως υπάρχει μια πραγματικότητα ασύλληπτη, της οποίας ακόμα τα όρια δεν είμαστε ικανοί να συλλάβουμε και η οποία δε χρειάζεται την ανθρώπινη πρόσβασή μας για να συντελείται. Αυτή η μετα-ουμανιστική σκέψη δεν έχει ως στόχο να απορρίψει τους ανθρώπους ή τη θέση τους στον κόσμο. Τουναντίον, επιδιώκει να σπάσει το συσχεσιοκρατικό κύκλο, συστήνοντας μας πως οι άνθρωποι εμπλέκονται με άλλα όντα τα οποία δε χρειάζονται τη γνωσιακή – αντιληπτική – στοχαστική διαδικασία για να υπάρξουν έξω από το νου. Αυτή εξάλλου είναι και η απάντηση στο συσχεσιοκρατικό επιχείρημα που εισάγεται ως κεντρική ιδέα στη φιλοσοφική σκέψη από τον Immanuel Kant και έπειτα και που μετατρέπει σύμφωνα με την οπτική του *Θεωρησιακού Ρεαλισμού*, τη φιλοσοφία σε μια διερεύνηση σχέσεων – αλληλεπιδράσεων, οι οποίες στηρίζονται σε υποκειμενικές συνιστώσες.

Ο Καντιανός ισχυρισμός λοιπόν προϋποθέτει πως «τα φαινόμενα εξαρτώνται από το νου για να υπάρξουν» και αυτή ακριβώς την αξίωση επιδιώκουν να ανατρέψουν οι Θεωρησιακοί στοχαστές – ότι δηλαδή η εμπειρία μας για τον κόσμο μπορεί να λάβει χώρα μόνο υπό την προϋπόθεση της δικής μας κατασκευής (Braver, 2007: 39 and passim).

Συμπερασματικά, η απόκριση στο συσχεσιοκρατικό κύκλο σκέψης δεν είναι η απόρριψη οποιουδήποτε συσχετισμού συμπεριλαμβανομένης της σχέσης ανθρώπου – κόσμου, η οποία δεν στέκεται πλέον στο κέντρο της φιλοσοφικής αναζήτησης, αλλά η αναγνώριση αδιάκοπων, ατέρμονων συσχετισμών οι οποίοι δεν βρίσκονται στη σφαίρα της άμεσης επιρροής μας. Έτσι, οτιδήποτε εξωτερικό συμπεριλαμβανομένων των αντικειμένων,

μπορεί μόνο να θεωρηθεί αλλά ποτέ να κατανοηθεί πλήρως.

Εν κατακλείδι, αντίθετα με τις φιλοσοφικές αρχές του Kant,

«θα πρέπει να στοχαστούμε έξω από τη δική μας σκέψη και θα πρέπει θετικά να συλλάβουμε και να αντιληφθούμε την ύπαρξη πραγμάτων έξω από τη δική μας στοχαστική σύλληψη για αυτά» (Shaviro, 2011:2).

Ενότητα Δεύτερη

Η Έννοια του Αντικειμένου στην Αντικειμενοστραφή Οντολογία

Στην ενότητα που ακολουθεί θα ασχοληθούμε με την έννοια της *Αντικειμενοστραφούς Οντολογίας (Object Oriented Ontology – OOO)*, η οποία εισάγεται αρχικά από τον Graham Harman ως *Αντικειμενοστραφής Φιλοσοφία* (1999) και διαφοροποιείται αργότερα από τον Levi Bryant ως *Αντικειμενοστραφής Οντολογία* (2009), ορολογία που πλέον υιοθετείται απ' όλους τους εκφραστές αυτού του ιδιότυπου ρεαλισμού. Ο Harman μας συστήνει τον όρο της *Αντικειμενοστραφούς Φιλοσοφίας* δια μέσω της διδακτορικής του διατριβής *Tool – Being: Elements in a Theory of Objects*, στην οποία πραγματεύεται εκ νέου τη σκέψη του Martin Heidegger αναφορικά με τα εργαλεία. Πηγή έμπνευσης αυτού του αντικειμενοστραφούς μοντέλου σκέψης είναι η επανατοποθέτηση του φιλοσοφικού στοχασμού προς τα αντικείμενα στον εαυτό τους. Ζητούμενο, να επανέλθει και να εγκαθιδρυθεί η αναζήτηση της αλήθειας προς μια πραγματικότητα όπου τα αντικείμενα χωρίς να υπόκεινται σε υποκειμενικές κατασκευές, υπάρχουν πριν τη νόηση και βρίσκονται στο κέντρο της σύλληψης του κόσμου. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, η έμφαση μετακυλιέται από την παραδοσιακά φιλοσοφική κυριαρχία του υποκειμένου, προς την έννοια του αντικειμένου και τις λειτουργίες του, οι οποίες θα αποτελούν πλέον τις θεμελιώδεις αρχές για την κατανόηση του κόσμου. Έτσι λοιπόν στην OOO, βασικό εργαλείο επεξεργασίας της πραγματικότητας καθίσταται ένα νέο είδος αντικειμένου το οποίο αναδύεται και φέρει ιδιότητες οι οποίες θα αναλυθούν παρακάτω.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να διευκρινίσουμε πως η *Αντικειμενοστραφής Οντολογία* δεν είναι μια μορφή ή ένα νέο είδος υλισμού. Αντιθέτως, δεν ενδιαφέρεται καθόλου για την έννοια της ύλης, πόσο μάλλον του υλισμού. Αυτή εξάλλου αποτελεί και μία από τις συχνότερες παρανοήσεις που συνδέονται με το εν λόγω

κίνημα σκέψης, αφού ταυτίζει την οντολογική προϋπόθεση του αντικειμένου με την ύλη. Εξαιτίας τέτοιου είδους διαστρεβλώσεων, ο Harman προβαίνει να αποκαλέσει το κίνημα ως ένα «Ρεαλισμό χωρίς Υλισμό» (Bryant, Srnicek, Harman, 2010: 9). Όπως θα αντιληφθούμε στην πορεία, ένα αντικείμενο δεν είναι αυτό που πρωτίστως και παραδοσιακά πιστεύουμε πως είναι, μιας και ο ορισμός του αντικειμένου στην ΟΟΟ δε συνδέεται με το υλικό αντικείμενο. Για τους αντικειμενοστραφείς στοχαστές, τα υλικά αντικείμενα αποτελούν ένα είδος ανάμεσα σε άλλα είδη αντικειμένων. Ως εκ τούτου, προσπαθώντας να προσεγγίσουμε την ΟΟΟ, δε θα πρέπει να αποκλείσουμε και να εξαλείψουμε εκείνα τα αντικείμενα τα οποία δε συμπορεύονται με την υλική διάσταση των ετέρων τους. Για παράδειγμα, όπως χαρακτηριστικά παραθέτει ο Harman στον επίλογο του βιβλίου του *Object Oriented Ontology: A New Theory of Everything*,

«η διαφορά ενός αλόγου, ενός φανταστικού αλόγου και ενός μονόκερου δεν είναι πως το πρώτο ενυπάρχει εντός της ύλης και τα άλλα δύο όχι, αλλά πως το πρώτο (άλογο) έχει διαφορετική φόρμα από το φανταστικό άλογο και οπωσδήποτε από το μονόκερο» (Harman, 2018 :258).

Εξίσου λοιπόν και τα τρία μοιράζονται τον ίδιο βαθμό πραγματικότητας: με τη διαφορά πως ένα άλογο όταν συλλαμβάνεται ή περιγράφεται κυριολεκτικά (εν αντιθέσει με το φανταστικό άλογο ή το μονόκερο) δε μας παρέχεται εξολοκλήρου ως αντικείμενο, αλλά μόνο ως μια μετάφραση του ίδιου. Μια μετάφραση ενός αντικειμένου στο οποίο δε μπορούμε να έχουμε άμεση πρόσβαση.

Πιο συγκεκριμένα, η αντικειμενοστραφής θεωρία υπερασπίζεται πως τα αντικείμενα είτε είναι πραγματικά είτε είναι φανταστικά, είτε ενυπάρχουν στην ύλη είτε όχι, αφενός είναι αμοιβαία αυτόνομα, αφετέρου μοιράζονται την ίδια οντολογική κατάσταση. Επομένως, το ζητούμενο εδώ δεν είναι να ισχυριστούμε πως τα αντικείμενα είναι εξίσου αληθινά ή εξίσου φανταστικά, αλλά πως είναι εξίσου αντικείμενα. Αναλογιζόμενοι το παράδειγμα του αλόγου, παρακολουθούμε την εξής συλλογιστική πορεία:

Όσο και αν κοιτάζουμε το άλογο ή το χαϊδεύουμε ή το ταΐζουμε ή ιππεύουμε μαζί του, διαμεσολαβείται πάντα μια σχέση ανάμεσα στο υποκείμενο και στο άλογο. Η σχέση αυτή ακολούθως θα μεταφράσει και θα αποδώσει μια διαφορετική οντολογία ως προς το τι είναι αυτό με το οποίο σχετιζόμαστε, πιστώνοντάς του τη δική μας αντίληψη για εκείνο. Το κοίταγμα, το τάισμα, όλα αποτελούν σχέσεις με το άλογο, μολονότι το άλογο αφ'εαυτού είναι μη σχεσιακό.

Κατά συνέπεια, επειδή ένα αντικείμενο μας αποκαλύπτεται εμπειρικά διαμέσω της σχέσης μαζί του, δε συνεπάγεται πως θα φανερώσει τον οντολογικό πυρήνα του ίδιου του αντικειμένου, τουναντίον θα παρουσιαστεί διαφορετικά ως προς αυτό που πραγματικά είναι. Έτσι, μπορεί να υπάρχουν αμέτρητες οντότητες που δε δύναται πάντα να συλλαμβάνονται, όμως παράλληλα να είναι απολύτως πραγματικές χωρίς ποτέ να έχουν πέσει στην αντίληψη μας ή να έχουν ανακαλυφθεί ή να έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν και να επηρεαστούν από οτιδήποτε άλλο, παραμένοντας σε αυτή την κατάσταση για πάντα. Με άλλα λόγια, αντικείμενα που ο Harman χαρακτηρίζει ως:

«κοιμόμενα ή αδρανή, για τα οποία παραμένει να φανεί πως θα ξυπνήσουν και θα εισέλθουν στη σφαίρα των σχέσεων, αν οι ίδιες οι σχέσεις δεν ήταν εξαρχής παρούσες» (Harman, 2011: 129).

Εν κατακλείδι, η *Αντικειμενοστραφής Οντολογία* αναμετράται και προσπαθεί να υπερκεράσει τη σχεσιακή ύπαρξη των όντων, μέσα από ένα ρεαλισμό που επικεντρώνεται στο αντικείμενο. Αυτό αποτελεί εξέχον ζήτημα, μιας και προτάσσει πως τα αντικείμενα δεν είναι γενικά τα ίδια, αφού η μοναδικότητα τους είναι σημαντική για να αντιληφθούμε την ύπαρξη τους. Έτσι λοιπόν, η οντολογική ύπαρξη ενός αντικειμένου δεν μπορεί να συλληφθεί επειδή τυχαίνει να έχουμε γνωρίσει άλλα σαν και αυτό.

Για τον Harman, η έννοια του αντικειμένου είναι ασυνήθιστα ευρεία:

«Ένα αντικείμενο είναι οτιδήποτε δε μπορεί να αναχθεί εξολοκλήρου ούτε στα συστατικά από τα οποία είναι φτιαγμένο, ούτε στην επίδραση που έχει σε άλλα πράγματα» (Harman, 2018: 43).

Μια φανταστική οντότητα λοιπόν, όπως ο Sherlock Holmes, μια θεωρία συνωμοσίας, ένα δάσος ή ένα σφυρί, όλα λογίζονται ως αντικείμενα και η κατάταξη τους σε περισσότερο ή λιγότερο αληθινά δεν τα εξαλείφει, ούτε τα αποκλείει από την ευρύτερη σφαίρα του αντικειμένου. Ο Sherlock Holmes δεν είναι μόνο η συγκινησιακή επίδραση που έχει σε κάποιον αναγνώστη. Αντιστοίχως, ένα δάσος δεν είναι μόνο ο αριθμός των δέντρων και των ζώων που το απαρτίζουν, όπως ένα σφυρί δεν είναι μόνο ο αριθμός των ατόμων που το συνθέτουν. Επιστρέφουμε, λοιπόν, στην επιχειρηματολογία που παρουσιάστηκε νωρίτερα, ότι δηλαδή το υλικό αντικείμενο αποτελεί μόνο ένα είδος, μία κατηγορία αντικειμένου ανάμεσα σε μια πλειάδα άλλων αντικειμένων που υφίστανται με διαφορετικούς τρόπους. Οτιδήποτε λοιπόν του οποίου η αυτόνομη, ενιαία φύση και ύπαρξη δεν μπορεί να εξηγηθεί με το να περιοριστεί στα συστατικά του μέρη, ούτε στις επιπτώσεις του στο κόσμο, εντάσσεται στην κατηγορία του αντικειμένου.

Η Τετραπλότητα του Αντικειμένου: Αναγωγή και Απόσυρση

Σημείο κλειδί, για την εξέλιξη του κεφαλαίου, αποτελεί να διασαφηνίσουμε την έννοια της *αναγωγής* (*reduction*) την οποία συναντάμε στη διαλεκτική του Heidegger δια μέσω του έργου του Harman: *Tool – Being: Elements in a Theory of Objects*. Ο Harman διατείνεται πως η αναγωγή ενός αντικειμένου σε κάτι μεγαλύτερο (*overmining*) ή μικρότερο (*undermining*) από την οντολογία του, είναι ένας επιβλαβής συλλογισμός. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη συλλογιστική του Heidegger αναφορικά με το σφυρί, δε θα μπορούσαμε να το ανάγουμε μόνο στα υλικά που το απαρτίζουν (ξύλο – μέταλλο), διότι έτσι θα είχαμε πρόσβαση μονάχα σε μια απλοποιημένη εκδοχή του σφυριού. Τουναντίον, ο Heidegger *ανάγει προς τα επάνω* (*overmining*) το σφυρί αναφορικά με την τρέχουσα θέση που κατέχει ως εργαλείο. Για να συλλάβουμε το σφυρί ως αντικείμενο σύμφωνα με τον Heidegger «θα πρέπει να το εκλάβουμε ως ένα χρήσιμο εξοπλισμό για την κατασκευή ενός σπιτιού και το σπίτι με τη σειρά του ως χρήσιμο για την παροχή καταφυγίου στους ανθρώπους» (Heidegger, 1962: 116).

Στη πρώτη περίπτωση λοιπόν, αυτή του *undermining*, το σφυρί ανάγεται σε υπομέρη (ξύλο, μέταλλο, άτομα, μόρια κ.ο.κ.) υπονομεύοντας έτσι την ολότητα του ως αντικείμενο, ενώ στη δεύτερη περίπτωση (*overmining*) το αντικείμενο αναπαρίσταται ως κάτι πιο σπουδαίο και ανάγεται σε μια έννοια μεγαλύτερη εξαιτίας του τι κάνει. Ο συνδυασμός αυτών των δύο αντιληπτικών διαδικασιών (*undermining & overmining*) περιγράφεται από τον Harman ως *duomining* και περιλαμβάνει την αναγωγή ενός αντικειμένου προς τα επάνω ή προς τα κάτω την ίδια στιγμή. Κατά συνέπεια, ένα αντικείμενο το οποίο είτε υπονομεύεται είτε υπερτιμάται, είτε ταυτόχρονα υπονομεύεται και υπερτιμάται, παύει πλέον να είναι το ίδιο το αντικείμενο, καθώς στην αντικειμενοστραφή

οντολογία τα αντικείμενα υπερβαίνουν την ύλη τους και υπερβαίνουν τη χρήση τους.

Ο Harman, ως εκπρόσωπος μιας μετα-ανάγνωσης της χαϊντεγκεριανής σκέψης, δεν αντιτίθεται στο γεγονός πως αποκτούμε πρόσβαση στα πράγματα διαμέσω της γνώσης μας για αυτά. Πράγματι, αυτές τις μορφές γνώσης, τις λογίζει ως σπουδαία εργαλεία για την ανθρώπινη ύπαρξη και επιβίωση. Εξάλλου, στην ερώτηση τι είναι ένα αντικείμενο, εν προκειμένω ένα σφυρί, η απάντηση θα εμπεριέχει το τι είναι και το τι κάνει. Το πρόβλημα σύμφωνα με τον Harman, είναι πως:

«η γνώση (τι είναι) και η τεχνογνωσία (τι κάνει) είναι οι μόνες μορφές γνωσιακής δραστηριότητας που αξίζουν να ερευνηθούν» (Harman, 2018: 44).

Έτσι λοιπόν, μέσα από το φιλοσοφικό του έργο επανεξετάζει την έννοια της γνώσης ως αλήθειας και ο προβληματισμός του έγκειται στο χάσμα που δημιουργείται ανάμεσα στα δίπολα γνώση-πραγματικότητα και αλήθεια-γνώση, διαπιστώνοντας πως ο άνθρωπος αποσύρεται από την πραγματικότητα με πάρα πολλούς τρόπους. Οι αντιλήψεις, οι εντυπώσεις, οι εικόνες που έχουμε για τα πράγματα μπορεί να μας ξεγελάσουν, καθώς αυτές μπορεί να αντιπροσωπεύουν ή όχι την πραγματικότητα.

«Η πραγματικότητα είναι ένας βράχος, πάνω στον οποίο τα διάφορα πλοία μας θα συγκρουστούν, θα βυθιστούν και ως εκ τούτου πρέπει να την αναγνωρίσουμε και να τη σεβόμαστε όσο άπιαστη και αν είναι» (Harman, 2018: 6).

Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, η πραγματικότητα πρέπει να προσεγγίζεται έμμεσα, διότι υπάρχει μια ασυνέχεια ανάμεσα στις διατυπώσεις μας γι' αυτήν, καθώς και στον τρόπο που αυτή σχηματίζεται ή συντίθεται. Τα πράγματα, λοιπόν, είτε παρακρατούνται, είτε συγκαλύπτονται, είτε αποσύρονται από την άμεση πρόσβαση μας σε αυτά και τούτο ως βασική αρχή της αντικειμενοστραφούς οντολογίας μάς γυρνά πίσω στο ερώτημα: Πώς γνωρίζουμε την πραγματικότητα;

Η έννοια της *απόσυρσης* (*withdrawal*) ενός πράγματος από την άμεση πρόσβαση σε αυτό και συνεπώς κάθε προσπάθεια να συλλάβουμε τη πραγματικότητα άμεσα, είναι μια ιδέα την οποία επίσης ο Harman δανείζεται από το έργο του Heidegger. Αυτό που μας αποκαλύπτεται μέσω της *απόσυρσης*, έγκειται στην έμφαση που δίνεται στην εσωτερικότητα του κάθε αντικειμένου, τονίζοντας παράλληλα πως αυτό δε δύναται να αλληλεπιδρά άμεσα με οποιαδήποτε άλλη οντότητα. Όμως, ακόμα και αν το αντικείμενο εμπλέκεται με άλλες οντότητες σε διαφορετικά πλαίσια, κάθε φορά η εσωτερικότητα του παραμένει αμετάβλητη. Γι' αυτή την εσωτερικότητα, ο Harman ισχυρίζεται πως:

«το κάθε πραγματικό αντικείμενο θα πρέπει ουσιαστικά να ενοποιήσει τα κομμάτια του σε μια αναδυόμενη πραγματικότητα, η οποία έχει τις δικές τις γνήσιες ιδιότητες» (Harman, 2010: 15).

Ο παραπάνω συλλογισμός μας οδηγεί σε μια τετραπλή διάκριση στην οποία προβαίνει ο Harman, με σκοπό να τεκμηριώσει και να εξηγήσει ολοκληρωμένα την οντολογική συνθήκη του αντικειμένου, κάτι το οποίο κανενός είδους υποκειμενικός συσχετισμός δεν έχει καταφέρει να κάνει. Σύμφωνα με τη θεώρηση του, υπάρχουν δύο είδη αντικειμένων: *τα πραγματικά* (*real objects*) και *τα αισθησιακά αντικείμενα* (*sensual objects*), με το καθένα να κατέχει αντίστοιχα και τις δικές του ιδιότητες. Επομένως, δημιουργείται ένα είδος τετραπλής οντολογίας, η οποία απαρτίζεται αφενός από *τα πραγματικά αντικείμενα* (*RO*) και *τις πραγματικές τους ιδιότητες* (*RQ*), αφετέρου από *τα αισθησιακά αντικείμενα* (*SO*) και *τις αισθησιακές ιδιότητες* (*SQ*).

Αναλυτικότερα, το *πραγματικό αντικείμενο* υπάρχει ανεξάρτητα και από μόνο του, σε αντίθεση με το *αισθησιακό αντικείμενο* το οποίο υφίσταται μόνο ως ένας συσχετισμός του πραγματικού αντικειμένου. Χαρακτηριστικά, όπως αναφέρει:

«το πραγματικό αντικείμενο είναι εκείνο το οποίο αποσύρεται από την εμπειρία μας, ενώ το αισθησιακό είναι αυτό που υπάρχει μόνο εντός της» (Harman, 2011: 49).

Υπό αυτό το πρίσμα αντιλαμβανόμαστε πως η αντικειμενοστραφής οντολογία εδράζει τη συλλογιστική της στη διττή φύση του αντικειμένου, αφού ένα *πραγματικό αντικείμενο* ύστερα από το συσχετισμό που θα έχουμε μαζί του, θα μας παρουσιαστεί ως *αισθησιακό*. Ως *πραγματικό αντικείμενο* λοιπόν, μπορεί να οριστεί εκείνο που υπάρχει ανεξάρτητα και πέρα από τις σχέσεις του με άλλες οντότητες. Ωστόσο, για να χαρακτηρίσουμε ένα αντικείμενο ως *πραγματικό* θα πρέπει να φέρει και *πραγματικές ιδιότητες* –όσο μεταβαλλόμενες και αν είναι αυτές– έτσι ώστε να μπορέσουμε να το διαφοροποιήσουμε από άλλα πραγματικά αντικείμενα. Για να κατανοήσουμε καλύτερα το παραπάνω επιχείρημα και προς αποφυγή διαφόρων παρερμηνειών, θα παραπέμψουμε σ' ένα παράδειγμα του Gottfried Wilhelm Leibniz, το οποίο χρησιμοποιεί ο Harman αναφορικά με τις μεταβαλλόμενες και τις αμετάβλητες ιδιότητες του πραγματικού αντικειμένου, δηλαδή: τι το κάνει να είναι το είδος του πράγματος που είναι.

«Ακόμα λοιπόν και οι πιο απλοποιημένες αντικειμενικές μονάδες, θα πρέπει να έχουν ιδιότητες που διαφοροποιούνται μεταξύ τους, αλλιώς θα ήταν ανταλλάξιμες. Ως εκ τούτου, τα σφυριά θα μπορούσαν να λειτουργήσουν εξίσου ως τρυπάνια, νεφρά, δελφίνια ή μαϊμούδες, ανάλογα με το καπρίτσιο και την όρεξη του κάθε παρατηρητή. Ωστόσο, κάτι τέτοιο θα ήταν γελοίο» (Harman, 2011: 174).

Συμπερασματικά, αν από το κάθε *πραγματικό αντικείμενο* έλλειπαν οι *πραγματικές ιδιότητες*, τότε αυτό θα ήταν ίδιο και अपαράλλαχτο με οποιοδήποτε άλλο αντικείμενο. Είναι, λοιπόν, οι *πραγματικές ιδιότητες* του κάθε αντικειμένου, αυτές που δε θέτουν προς διακύβευση τη συνέχεια της ύπαρξης του ίδιου του *πραγματικού αντικειμένου*.

Σε εκ διαμέτρου αντίθετη κατάσταση ή θέση θα βρούμε τα *αισθησιακά αντικείμενα* – μια έννοια η οποία συναντάται στη φιλοσοφία του Husserl ως *αντικείμενα εκ προθέσεως (intentional objects)* και την οποία δανείζεται ο Harman για τη στοιχειοθέτηση της τετραπλότητας του αντικειμένου. Το *αισθησιακό αντικείμενο* δεν υφίσταται αυτόνομα και υπάρχει μόνο σε σχέση με το πραγματικό αντικείμενο. Είναι εκείνο το αντικείμενο το οποίο προκύπτει και συμβαίνει δια μέσω της εμπειρίας που διαμεσολαβείται με το *πραγματικό αντικείμενο*. Θα μπορούσε να λεχθεί πως τα *αισθησιακά αντικείμενα* λειτουργούν ως άλλες μεταφράσεις των *πραγματικών αντικειμένων*, ως συνδεδετικοί κρίκοι ανάμεσα τους. Το κάθε υποκείμενο-παρατηρητής λοιπόν, θα λειτουργήσει ως αφορμή έτσι ώστε να παραχθούν διαφορετικά *αισθησιακά αντικείμενα* της ίδιας οντότητας, τα οποία ωστόσο δε θα είναι συνεπή με το ίδιο το αντικείμενο. Σύμφωνα με τον ίδιο,

«υπάρχει ένα κενό μεταξύ αυτών που αποκαλεί αντικείμενα της σκέψης – δηλαδή αισθησιακά αντικείμενα – και των ιδίων των ανεξάρτητων αντικειμένων, δηλαδή των πραγματικών» (Harman, 2007: 195).

Αναλυτικότερα, αυτό το οποίο δηλώνεται στη σκέψη του Harman, είναι η δημιουργία ενός χάσματος ανάμεσα στα δυο αυτά είδη αντικειμένων, καθώς από τη μια το *αισθησιακό αντικείμενο* είναι αυτό το οποίο έχει μια θεατή πλευρά η οποία μας είναι πάντα διαθέσιμη, ενώ από την άλλη το *πραγματικό αντικείμενο* εκ φύσεως είναι απρόσιτο και άφταστο. Αυτό σημαίνει, πως το *πραγματικό αντικείμενο* καθίσταται ως ακατανόητο, ένα πράγμα δηλαδή στο οποίο δε μπορούμε να έχουμε άμεση πρόσβαση

διότι αυτή εκχωρήθηκε στο *αισθησιακό αντικείμενο* με σκοπό να το κατανοήσουμε.

Απόρροια του παραπάνω συλλογισμού, είναι πως η κατανόηση της πραγματικότητας ενός πράγματος δεν επέρχεται ούτε συνοψίζεται με τη σύλληψη μας γι' αυτό. Αντιθέτως, υπάρχει μια άρρηκτη διττότητα του αντικειμένου, η οποία από τη μια το καθιστά διαθέσιμο, ενώ παράλληλα ένα μέρος του καθίσταται ως μη προσβάσιμο. Διαμέσου λοιπόν του *αισθησιακού*, σχηματίζεται μια πραγματικότητα η οποία όμως σχετίζεται μόνο με ένα φαινόμενο του αντικειμένου. Εντούτοις, το φαινόμενο αυτό δεν ανήκει πραγματικά στην οντολογία του ίδιου του αντικειμένου, παρά μονάχα αποτελεί μια προσωπική οντολογική μετάφραση της οντότητας που συναντήσαμε.

«Τα αισθησιακά αντικείμενα δε θα υπήρχαν καθόλου, αν δεν υπήρχαν για εμένα» (Harman, 2011: 155).

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, πως το *αισθησιακό αντικείμενο* διατηρεί ένα βαθμό μοναδικότητας για το κάθε υποκείμενο. Ας αναλογιστούμε για παράδειγμα τη περίπτωση ενός μήλου, το οποίο ως *αισθησιακό αντικείμενο* με *αισθησιακές ιδιότητες* θα εμφανίζεται κάθε φορά διαφορετικό ως προς τη μορφή του εξαιτίας της πηγής φωτός που το περιβάλλει, της οπτικής γωνίας που το παρατηρούμε ή της στιγμιαίας γλυκύτητας που αποκτά κάθε φορά ανάλογα τη πείνα ή την όρεξη που έχουμε ως προς αυτό. Όλες αυτές οι ιδιότητες εντάσσονται στη σφαίρα της εμπειρίας που έχουμε κάθε φορά με το μήλο, με το ίδιο το αντικείμενο να αποσύρεται πίσω από τα τυχαία προφίλ που αποκτά. Ωστόσο, αυτές οι *αισθησιακές ιδιότητες* και πιθανότητες του μήλου, δε δύναται να το μετατρέπουν κάθε φορά σε ένα διαφορετικό αντικείμενο, αφού το μήλο δεν είναι μόνο ένα σύνολο χρήσεων ή στιγμιαίων χαρακτηριστικών που εμφανίζονται τη δεδομένη στιγμή. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν πως η σφαίρα του *πραγματικού* και του *αισθησιακού* δε μπορεί να είναι τελείως αποσυνδεδεμένες μεταξύ τους.

«Το πραγματικό πρέπει να είναι σε θέση να επηρεάσει το αισθησιακό. Πρέπει να συμβαίνουν διάφορες διασταυρώσεις μεταξύ αυτών των δυο επιπέδων, που να δημιουργούν κάποιες σχέσεις μεταξύ πραγματικών αντικειμένων και αισθησιακών ιδιοτήτων, καθώς και μεταξύ αισθησιακών αντικειμένων και πραγματικών ιδιοτήτων...

Σαν ο ίδιος πλανήτης να είχε ορατά και αόρατα φεγγάρια»
(Harman, 2011: 175).

Πλησιάζοντας στο τέλος αυτής της ενότητας, μπορούμε να συνοψίσουμε την επιχειρηματολογία γύρω από αυτό το νέο αντικειμενοστραφές μοντέλο κατανόησης και απόδειξης της πραγματικότητας που δομεί ο Harman, έχοντας στον πυρήνα του ένα σύγχρονο αντικείμενο – διαφορετικό από ό,τι συνήθως γνωρίζουμε– στις παρακάτω βασικές αρχές:

Σε όλα τα αντικείμενα πρέπει να δοθεί ίση προσοχή είτε αυτά είναι *πραγματικά* είτε *φανταστικά*, καθώς οτιδήποτε υπάρχει και απαρτίζει την πραγματικότητα δεν έχει απαραίτητα υλική υπόσταση.

Τα αντικείμενα υπερβαίνουν τόσο την ύλη τους όσο και τη χρήση τους και δε δύναται να ανάγονται σε κάτι μεγαλύτερο ή μικρότερο από την οντολογία τους.

Υπάρχουν δυο είδη αντικειμένων: τα *πραγματικά αντικείμενα*, τα οποία υφίστανται ανεξάρτητα από την επιρροή τους ή όχι προς οτιδήποτε άλλο και τα *αισθησιακά αντικείμενα*, τα οποία υπάρχουν μόνο σε σχέση με κάποιο *πραγματικό αντικείμενο*. Το *πραγματικό αντικείμενο* δε δύναται να αλληλεπιδρά άμεσα με άλλες οντότητες, αλλά μόνο έμμεσα, διότι αποσύρεται από την άμεση πρόσβαση μας σε αυτό, διατηρώντας την εσωτερικότητα του αμετάβλητη. Αντιθέτως, το *αισθησιακό αντικείμενο* ως προϊόν αλληλεπίδρασης και αντικείμενο σκέψης, είναι εξίσου πραγματικό, χωρίς ωστόσο να ταυτίζεται με το *πραγματικό αντικείμενο*. Αφενός και τα δυο μοιράζονται τον ίδιο βαθμό πραγματικότητας, αφετέρου δε δύναται να την επηρεάσουν το ίδιο.

Τα αντικείμενα φέρουν ιδιότητες οι οποίες αντίστοιχα διακρίνονται σε δύο είδη: τις *πραγματικές* και τις *αισθησιακές*. Οι πραγματικές ιδιότητες είναι εκείνες, τις οποίες δεν μπορούμε να βιώσουμε και συνεπώς να αντιληφθούμε άμεσα, ενώ οι αισθησιακές είναι αυτές που μας προσφέρουν μια έμμεση πρόσβαση στο *πραγματικό αντικείμενο*.

Τέλος, τα αντικείμενα δεν είναι πανομοιότυπα με τις ιδιότητες τους και ως εκ τούτου, τα δύο είδη αντικειμένων και τα δύο είδη ιδιοτήτων των αντικειμένων συνθέτουν το φιλοσοφικό σενάριο γύρω από την τετραπλότητα του αντικειμένου.

Έχοντας ως γνώμονα τα παραπάνω θα προχωρήσουμε στη τρίτη ενότητα όπου θα γίνει μια προσπάθεια να εξετάσουμε στο βαθμό που εδώ είναι δυνατό, τη σχέση της αντικειμενοστραφούς οντολογίας με το έργο τέχνης και αυτό που ο Harman ονομάζει ως *η θεατρικότητα της μεταφοράς*.

Ενότητα Τρίτη

Η Θεατρικότητα της Μεταφοράς

Ξεκινώντας αυτή την ενότητα, θα θέσουμε το εξής ερώτημα: Ποια είναι αυτή η τόσο ενδιαφέρουσα σχέση που διατηρεί η αντικειμενοστραφής οντολογία με το πεδίο της τέχνης;

Η απάντηση βρίσκεται: «στο πως αυτού του είδους η φιλοσοφία δεν αντιμετωπίζει τη τέχνη ως περιφερειακό υποπεδίο της, αλλά τοποθετεί την αισθητική στον πυρήνα της και την αντιμετωπίζει ως την απαραίτητη βάση όλης της φιλοσοφίας» (Harman, 2020, 1).

Κρατώντας ως δεδομένη τη μη απαραίτητη υλικότητα του αντικειμένου, θα διαπιστώσουμε τον εξής αντισυμβατικό συλλογισμό: πως δηλαδή στην αντικειμενοστραφή οντολογία ακόμα και η performance, τα happenings, οι εφήμερες εγκαταστάσεις ή ακόμα και η εννοιολογική τέχνη, όλα λογίζονται ως αντικείμενα. Ωστόσο, εδώ κρίνεται απαραίτητο να διασαφηνίσουμε πως αυτές οι μορφές τέχνης λογίζονται ως αντικείμενα, μόνο υπό τους όρους που τίθενται στην αντικειμενοστραφή οντολογία. Ειδάλλως, αν δε λάβουμε αυτή τη παράμετρο υπόψη μας, θα υποπέσουμε στο σφάλμα να θεωρήσουμε πως τα έργα τέχνης είναι απλά αντικείμενα, τα οποία μοιράζονται την ίδια αξία με οποιοδήποτε άλλο υλικό αντικείμενο, όπως ένας αναπτήρας ή ένα μολύβι. Κάτι τέτοιο, όμως, θα ήταν παράλογο και θα σήμαινε πως αποκλείουμε από την ιστορία της τέχνης τα readymade, καθώς αυτά θα παρέμεναν αντικείμενα χωρίς εικαστική αξία, αφού θα συνέχιζαν να εξισώνονται με το αντικείμενο που ήταν και δε θα είχαν μετατραπεί ποτέ σε έργα τέχνης.

Αναλύοντας τη θεωρία του Harman, αναφορικά με την αυτονομία του αντικειμένου και την οντολογική του υπόσταση, μπορεί κάποιος να οδηγηθεί εύκολα στο συμπέρασμα πως η αντικειμενοστραφής οντολογία θα προτείνει εκ νέου την αυτονομία του έργου τέχνης έναντι της οποιασδήποτε σχέσης μας μαζί του. Όμως, κάτι τέτοιο

θα αποτελούσε ένα λανθασμένο συλλογισμό και θα μας γύριζε πίσω στις πεπερασμένες και μη δημοφιλείς, πλέον, απόψεις του Αμερικανού κριτικού Clement Greenberg, «ο οποίος κατέστησε τη τέχνη ως μια φορμαλιστική άσκηση σε βάρος του θέματος» – όπως χαρακτηριστικά θα αναφέρει ο εικαστικός Hassan Veseli στην αλληλογραφία του με τον Harman (Harman, 2020: 4). Έτσι, οδηγούμαστε στο επόμενο σημείο ενδιαφέροντος, δηλαδή αυτό που ορίζεται ως *η θεατρικότητα της μεταφοράς*, κατά την οποία συντελείται αυτή η τόσο ιδιαίτερη σχέση μεταξύ έργου και θεατή.

Για να αντιληφθούμε τον εν λόγω ορισμό, θα ανατρέξουμε σε κάποιες ιδέες του Jose Ortega y Gasset, οι οποίες επαναπροσεγγίζονται από τον Harman, με σκοπό να δομήσει τον τρόπο λειτουργίας της μεταφοράς, καθώς, και τη σημασία που έχει η θεατρικότητα στα ζητήματα αισθητικής. Αυτό που μας ενδιαφέρει να διασαφηνίσουμε, είναι ποιες αντιστοιχίες απαντώνται μεταξύ της μεταφοράς και του αντικειμενοστραφούς μοντέλου σκέψης.

Ας λάβουμε υπόψη τη μεταφορά: *το κυπαρίσσι είναι σαν το φάντασμα μιας νεκρής φλόγας*, (του Ισπανού ποιητή Lopez Pico) που χρησιμοποιείται ως σημείο εκκίνησης από τον Harman για να αναλύσει το συλλογισμό του Ortega. Εδώ, το κυπαρίσσι, το φάντασμα και μια οθνημένη φλόγα –στοιχεία δηλαδή τα οποία δεν έχουν ουσιαστικές ομοιότητες μεταξύ τους– συγχωνεύονται, δημιουργώντας μια νέα αδύνατη ύπαρξη και αυτός είναι ο βασικός μηχανισμός λειτουργίας της μεταφοράς. Αυτό που αναδύεται, λοιπόν, σε μια επιτυχημένη μεταφορά είναι μια νέα οντότητα, η οποία μας επιτρέπει να βιώσουμε τη πραγματικότητα του αντικειμένου και

«εν μέρη να το γνωρίσουμε, χωρίς να το έχουμε γνωρίσει»
(Harman, 2018: 177).

Όμως, το νέο αντικείμενο που αποκαλύπτεται, δύναται να υπάρξει επειδή το αντικείμενο της μεταφοράς, δηλαδή το κυπαρίσσι της καθημερινής εμπειρίας αποσύρεται. Καθώς λοιπόν, το αντικείμενο αποσύρεται, μας παραχωρεί τη θέση του με αποτέλεσμα να αντιληφθούμε ένα μέρος της πραγματικότητας του. Εν προκειμένω, το κυπαρίσσι ως πραγματικό αντικείμενο που αποσύρεται μας δίνει τη δυνατότητα να μπούμε στη θέση του και να βιώσουμε τις ιδιότητες της φλόγας που εγγράφονται επάνω του. Με αυτό τον τρόπο, εξασφαλίζεται η έμμεση πρόσβαση στο αντικείμενο της μεταφοράς.

Κατά συνέπεια, αφού τα αντικείμενα και οι ιδιότητες τους συνδέονται πάντα στην αντικειμενοστραφή οντολογία, η μεταφορά εδώ δύναται να λειτουργήσει επειδή οι ιδιότητες της φλόγας συγχωνεύονται με το νέο αντικείμενο που αναδύεται – και όχι με το αντικείμενο που ήταν το κυπαρίσσι πριν γίνει μέρος της μεταφοράς. Διαφορετικά, εάν δεν εμφανιζόταν αυτό το νέο αντικείμενο μέσα από την παραχώρηση του σε εμάς, η μεταφορά δε θα έβγαζε κανένα νόημα. Το νοητικό σχήμα που παρατηρείται σε αυτή τη συλλογιστική, είναι το ίδιο με αυτό που παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα. Ειδικότερα, το αποσυρμένο αντικείμενο της μεταφοράς έχει μια πραγματικότητα η οποία υφίσταται ανεξαρτήτως της αντίληψης μας γι' αυτή και η οποία μας καθίσταται εν μέρει προσβάσιμη, μόνο όταν εμείς μπούμε στη θέση του αντικειμένου.

«Αν δεν επιχειρήσω να γίνω η κυπαρίσσια ουσία των ιδιοτήτων της φωτιάς, τότε δε λαμβάνει χώρα καμία μεταφορά. Διαβάζοντας το ποίημα του Lopez Pico, μετατρεπόμαστε σε ηθοποιούς, οι οποίοι υποδύονται το κυπαρίσσι, το οποίο υποδύεται τη φλόγα» (Harman, 2018: 87).

Ως εκ τούτου, η θεατρικότητα όπως εδώ αποδίδεται, αφορά το να εισέλθουμε στη μεταφορά παίρνοντας τη θέση του αντικειμένου που αποσύρεται, υιοθετώντας ταυτόχρονα τις ιδιότητες του, όπως ένας ηθοποιός παίρνει ένα ρόλο στο θέατρο.

Αυτή η ιδιαίτερη θεατρική δομή της μεταφοράς, δεν απαντάται μόνο στη λογοτεχνία αλλά και στην τέχνη. Κοινή συνιστώσα ανάμεσα στις δυο μορφές τέχνης, είμαστε εμείς οι ίδιοι, οι οποίοι ως άλλοι ηθοποιοί υπερασπιζόμαστε το απόν αντικείμενο αφού εγγράφουμε τις ιδιότητες του. Στην αντικειμενοστραφή οντολογία λοιπόν, η έννοια της θεατρικότητας αντιμετωπίζεται ως ζωτικό ζήτημα αισθητικής – σε αντίθεση με την οπτική του ιστορικού τέχνης Michael Fried, όπου θεωρείται ο πατέρας του όρου θεατρικότητα. Ενώ, ο Fried πιστεύει πως η θεατρικότητα είναι η πλέον προβληματική συνθήκη του έργου τέχνης, ο Harman επανοικειοποιείται τον όρο και αντιθέτως πρεσβεύει πως είναι αυτή η οποία:

«θα μας εξασφαλίσει την πρόσβαση στο πραγματικό αντικείμενο, το οποίο χάνεται στα δικά του βάθη» (Harman, 2018: 100).

Πλησιάζοντας, λοιπόν, στο τελευταίο μέρος της εργασίας, θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια ανάγνωσης του εικαστικού μου έργου, υπό τους όρους της αντικειμενοστραφούς οντολογίας. Το *Untitled, 2022* (εικ.1) συντίθεται γύρω από ένα επαναληπτικό δίκτυο ξύλινων και γυάλινων βασικών γεωμετρικών όγκων, οι οποίοι ποικίλλοντας σε μέγεθος και σχήμα, συναντούν απροσδόκητα μια πληθώρα οργανικών στοιχείων. Εντός αυτής της αινιγματικής δομής, η οποία θα μπορούσε να παραπέμπει σε λαβύρινθο, μακέτα, γυάλινη βιτρίνα ή πολιτεία σε μικρογραφία, φιλοξενείται ή καλύτερα εσωκλείεται ένα σωρός από μπανάνες. Ένα σχεδόν κωμικό σενάριο εκτυλίσσεται επάνω σε αυτή την αρχιτεκτονικά δομημένη κατασκευή, το οποίο κινείται μεταξύ οργανικής και ανόργανης ύλης, έμψυχου και άψυχου. Έτσι, καθώς τα φρούτα εμφανίζονται μέσα από τους διάφανους κίτρινους κύβους (εικ.2) και πλαισιώνονται ανάμεσα στα ξύλινα βασικά σχήματα, δημιουργούν μια σπαζοκεφαλιά που είναι προς επίλυση, έναν εν εξελίξει γρίφο.

Το έργο ενσωματώνοντας συνήθεις φόρμες οι οποίες κινούνται στα όρια του αδιάφορου και του κοινότυπου, μαζί με την παράδοξη τοποθέτηση ενός ακόμα οικείου αντικειμένου, καλείται να οδηγήσει το θεατή σε νέες επανανοηματοδοτήσεις – γύρω από μια πραγματικότητα η οποία είναι ταυτόχρονα επίπεδη και ακατανόητη. Αυτή, εξάλλου, αποτελεί μία από τις βασικές θέσεις της αντικειμενοστραφούς οντολογίας αναφορικά με την πραγματικότητα. Τα αντικείμενα εδώ, ως άλλοι εκπρόσωποι του καθημερινού, δημιουργούν ένα αυτόνομο σύστημα, στο κέντρο του οποίου αναδύεται μια απροσδόκητα παράλογη έξαρση στοιχείων. Το σύστημα αυτό αναπτύσσεται επάνω σε μια πλατφόρμα, όπου ο θεατής μπορεί να περιηγηθεί γύρω της – ότι δηλαδή συμβαίνει και με την πραγματικότητα, η οποία δύναται μόνο να προσεγγιστεί καθώς περιηγούμαστε γύρω της. Δε χρειάζεται τη δική μας πρόσβαση για να υπάρξει αυτόνομα, όπως ακριβώς και το αυτοτελές σύστημα που αναπτύσσεται στο *Untitled, 2022*.

Η εγκατάσταση, μπολιασμένη με την επανάληψη σχημάτων και αντικειμένων που προέρχονται από την καθημερινή εμπειρία, καλεί το θεατή να την περιεργαστεί, ώστε να ανακαλύψει τις υπολανθάνουσες αφηγήσεις που φιλοξενεί – κρύβει. Οι θεατές εδώ, καλούνται να αποκωδικοποιήσουν τη λογική που βρίσκεται πίσω από ένα αντικείμενο, περικλειστο μέσα στα διάφανα γεωμετρικά κελύφη, που καθίσταται ταυτόχρονα κρυφό αλλά και εμφανές. Εξάλλου, αυτό το δίπολο (κρυφό – εμφανές) βρίσκεται στον πυρήνα της συλλογιστικής πορείας που παρακολουθήσαμε στην προηγούμενη ενότητα. Ότι δηλαδή, οι οντότητες όσο και αν μας φανερώνονται διατηρούν πάντα την εσωτερικότητα τους αμετάβλητη, αφού αποσύρονται πίσω από τα τυχαία προφίλ που αποκτούν κάθε φορά.

«Προσοχή, δεν λέω ότι ένα έργο τέχνης μας αποκαλύπτει τα μυστικά της ζωής και της ύπαρξης. Αυτό που λέω, είναι πως το έργο τέχνης προσφέρει αυτή την ιδιαίτερη απόλαυση που ονομάζουμε αισθητική, κάνοντας να φαίνεται πως η εσωτερικότητα των πραγμάτων, ανοίγεται και μας φανερώνεται» (Ortega y Gasset, 1975: 139)

Αυτό που διαφαίνεται στον παραπάνω συλλογισμό, είναι μια διττή παραδοχή, η οποία αφενός αναγνωρίζει τη δυσχέρεια που ενέχει η πρόσβαση στα πράγματα εξαιτίας της εσωτερικότητας τους, ενώ παράλληλα υπερασπίζεται πως η τέχνη δύναται να έρθει σ' επαφή με την εσωτερικότητα αυτών των πραγμάτων. Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο θα προσεγγιστεί η λανθάνουσα αυτόνομη εσωτερικότητα, είναι δια μέσω της μεταφοράς και όλων των θεατρικών εκφάνσεων που τη συνθέτουν.

*Οι μπανάνες είναι σαν φυλακισμένα κοσμήματα...
Οι μπανάνες είναι σαν τα αρκουδάκια στο παιχνίδι με τη
δαγκάνα που υπάρχει στα περίπτερα...*

Τη στιγμή, λοιπόν, που ο θεατής προβεί σε κάθε λογής μεταφορά αναφορικά με το έργο, τότε θα αρχίσει να λαμβάνει χώρα η θεατρική μεταφορά η οποία θα επιτρέψει την έμμεση πρόσβαση απέναντι στη πραγματικότητα που εκτυλίσσεται μπροστά του. Το αντικείμενο στη μεταφορά, εν προκειμένω τα φρούτα ως μέρος της εγκατάστασης στο *Untitled*, δύναται να μας εκπλήξουν διότι εμφανίζονται εκτός του συνηθισμένου τους πλαισίου και χώρου, νοηματοδοτώντας εκ νέου τόσο την οντολογία τους όσο και το σύστημα του οποίου έχουν γίνει μέρος. Συνεπώς, καθώς διατάσσονται με στοιχεία με τα οποία διατηρούν λίγες ή έως καθόλου ομοιότητες –όπως οι βασικοί γεωμετρικοί όγκοι και οι γυάλινες επιφάνειες– μας ανοίγουν διαφορετικούς πιθανούς κόσμους δυνατοτήτων και πραγματικοτήτων τις οποίες δεν είχαμε αναλογιστεί.

«Η φαντασία ενεργοποιείται μπαίνοντας σε μια περιοχή απρόβλεπτων πιθανοτήτων, οι οποίες αφήνουν το περιθώριο δημιουργίας νέων νοημάτων» (BOMBMAGAZINE, 2012).

Κατά αντιστοιχία, οι οντότητες του έργου, θα μας εκπλήξουν με τον ίδιο τρόπο που μας εκπλήσσει το σπασμένο σφυρί στο έργο του Heidegger *Being and Time*, αφού καθώς σπάει αποκαλύπτει πτυχές τις οποίες υπαινισσόταν πριν σπάσει. Έτσι λοιπόν, η διάταξη και η ετερογενής συνύπαρξη των στοιχείων του έργου, θα φανερώσουν στο θεατή πως τα αντικείμενα δεν είναι αυτό που έχουν γνωρίσει ή που περιμένουν να δουν. Ως εκ τούτου, οδηγούμαστε σε μια εννοιολογική παρωδία η οποία χιουμοριστικά υπαινίσσεται τα αδιέξοδα που ελλοχεύει η ανθρώπινη αντίληψη επί της πραγματικότητας και της εσωτερικότητας της. Επομένως, επειδή τα αντικείμενα στην εγκατάσταση, αποκαλύπτονται με απροσδόκητο τρόπο και σε διαφορετικό πλαίσιο από αυτό που ορίζει η συνήθης εμπειρία μαζί τους, παραμένουν άγνωστα, φανερώνοντας ταυτόχρονα ένα μέρος τους.

Έτσι λοιπόν, ένα πιθανό ερώτημα με το οποίο θα έρθει αντιμέτωπος ο θεατής του έργου είναι το εξής: Γιατί μια μπανάνα, η οποία ως αντικείμενο στο δυτικό κόσμο συνδέεται με το lunch break, το γεύμα πριν το γυμναστήριο ή ακόμα και την ανταμοιβή πόντων στα video games όπου ο παίκτης μανιωδώς προσπαθεί να την αποκτήσει, παρουσιάζεται ως πιθανό τρόπαιο και περικλείεται μέσα σε μικρά διάφανα container;

Στόχος, εδώ, δεν είναι να δοθούν συγκεκριμένες απαντήσεις στα πιθανά ερωτήματα που τίθενται, αλλά να πυροδοτηθούν διαφορετικές υποθέσεις και εκδοχές γύρω από τη μυστηριώδη συνάθροιση αυτών των στοιχείων. Ούτως ή άλλως, αυτό το οποίο αντιληφθήκαμε μελετώντας την αντικειμενοστραφή οντολογία, είναι πως οι απαντήσεις που αναζητούμε από την πραγματικότητα, θα προσκρούσουν στις αντιφάσεις και την ασυνέχεια που υπάρχει ανάμεσα στην ίδια και τις διατυπώσεις μας γι' αυτήν. Αντιθέτως, στόχος εδώ είναι να λειτουργήσει το έργο ως μια άλλη μεταφορά όλων εκείνων των αντιφάσεων και των αδιεξόδων που καθημερινά συναντάμε στη προσπάθεια μας να προσεγγίσουμε τη πραγματικότητα και την αινιγματική της φύση.

Εν κατακλείδι, το έργο *Untitled* λειτουργεί όπως η έννοια της μεταφοράς για τον Harman. Για να συνδεθούμε με το πραγματικό αντικείμενο, θα πρέπει πρώτα να σχετιστούμε με το αισθησιακό ως άλλοι ηθοποιοί. Η θεατρικότητα συνεπώς καθίσταται απαραίτητη στην εφαρμογή του μοντέλου που εξετάζουμε για την τέχνη, διότι μόνο μέσω αυτής το έργο τέχνης ζωντανεύει. Χωρίς τη θεατρική συμμετοχή του παρατηρητή το έργο τέχνης δε θα αποτελούταν από τίποτα άλλο, πέρα από κυριολεξίες και υλικά αντικείμενα. Αυτού του είδους η συμμετοχή, η συνάντηση, η θεατρική ένωση του παρατηρητή με το έργο, διαμορφώνει ένα νέο ανώτερο αντικείμενο το οποίο αποτελεί

«το κλειδί για την οντολογία της τέχνης»
(Harman, 2020: 173).

Επίλογος

Για την αντικειμενοστραφή οντολογία, τα αντικείμενα και εν γένει η πραγματικότητα είναι πάντα απύσα παρά παρούσα και

«εμείς βιώνουμε ή γευόμαστε μόνο ένα μέρος της» (Sherritt, 2019: 347).

Εντός του αντικειμενοστραφούς πλαισίου σκέψης που παρουσιάστηκε στις προηγούμενες ενότητες, εξετάσαμε τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκε η αμφισβήτηση αναφορικά με την ανωτερότητα της ανθρώπινης υποκειμενικότητας επί της πραγματικότητας, αγκαλιάζοντας παράλληλα την αβεβαιότητα των πραγμάτων που μας περιβάλλουν. Πυρηνικό επιχείρημα του Graham Harman, αποτελεί το γεγονός πως η πραγματικότητα ενός αντικειμένου παρακρατείται από την άμεση πρόσβαση μας σε αυτό και αυτό που απομένει είναι η έμμεση πρόσβαση. Αυτή η συνθήκη περιγράφεται ως *απόσυρση (withdrawal)* του αντικειμένου, κατά την οποία, το *πραγματικό αντικείμενο* – όπως αντιτίθεται με το *αισθησιακό* – δύναται μόνο να υπονοηθεί και να προσεγγιστεί έμμεσα. Παράλληλα, είδαμε πως για να θεωρηθεί κάτι ως αντικείμενο, δεν είναι απαραίτητο να υφίσταται κυριολεκτικά ή υλικά, δηλαδή να περιορίζεται στις ιδιότητες και την ύλη του.

Προσωπικά και έπειτα από τη βιβλιογραφική έρευνα που έχω διεξάγει για την εν λόγω πτυχιακή εργασία, θεωρώ πως η υιοθέτηση και επανανοηματοδότηση του όρου *αντικείμενο* στο φιλοσοφικό μοντέλο του Harman, είναι αυτή η οποία ίσως δημιουργεί πλειάδα παρερμηνειών, αφού η ορολογία εδώ χρησιμοποιείται με μια ασυνήθιστα ευρεία έννοια από αυτή που έχουμε γνωρίσει τόσο μέσω της φιλοσοφικής σκέψης, όσο και μέσα από τη καθημερινή βιωματική εμπειρία. Θα μπορούσε να λεχθεί πως ενδεχομένως ο Harman να χρησιμοποιεί έναν ήδη εγκαθιδρυμένο εννοιολογικά όρο, ως έναν άλλο νεολογισμό, με σκοπό να ενισχύσει τη νέα έννοια που συντίθεται γύρω από το αντικείμενο. Ίσως αυτός να είναι

και ο λόγος που η αντικειμενοστραφής οντολογία ως ρεύμα σκέψης έχει στον ίδιο βαθμό φανατικούς υποστηρικτές, που την παρουσιάζουν ως μια από τις «πιο επιδραστικές θεωρίες που χρησιμοποιούνται στις τέχνες σήμερα» (ARTREVIEW, 2015) και από την άλλη να περιγράφεται ως ένα είδος φιλοσοφίας, «για το οποίο αν δε διερωτηθούμε τότε θα προκύψει ένας φαντασιακός φετιχισμός του εμπορεύματος – προϊόντος – αγαθού, σε ακαδημαϊκή μορφή» (Cole, ARTFORUM: 2015).

Εν κατακλείδι, για να λάβουμε επί της ουσίας υπόψη το θεωρητικό σχήμα της αντικειμενοστραφούς οντολογίας, θα πρέπει ταυτόχρονα να είμαστε πολύ προσεκτικοί, διότι σε πολλές περιπτώσεις εξαιτίας της δημοφιλίας του, αυτό τείνει να χρησιμοποιείται αυθαίρετα και απρόσεκτα χωρίς την απαραίτητη εννοιολογική αυστηρότητα. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου, που ακόμα και ανάμεσα στον εικαστικό κόσμο έχουν υπάρξει περιπτώσεις, όπου παρερμηνεύτηκε τόσο πολύ η έννοια του αντικειμένου όπως εδώ προτείνεται, ενώ ταυτόχρονα αγνοήθηκε το γεγονός πως στην αντικειμενοστραφή οντολογία δεν υποβιβάζεται ο άνθρωπος σε αντικείμενο, αλλά ούτε το αντικείμενο και η οντολογική του κατάσταση, εξυψώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκτούν ανθρώπινες διαστάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της εσφαλμένης αντίληψης αποτελεί η διατύπωση της Kate Sutton στη κριτική της στο περιοδικό *ARTFORUM* αναφορικά με τη Biennale της Jakarta το 2015, όπου αναφέρει πως:

«οι άνθρωποι είναι πιο εύκολο να ελεγχθούν εφόσον έχουν υποβιβαστεί σε αντικείμενα» (Sutton, ARTFORUM: 2015).

Παρόλα αυτά, στόχος της συγκεκριμένης εργασίας δεν είναι η παρουσίαση μιας συγκριτικής μελέτης ανάμεσα στο έργο του Harman και των μετά-αναγνώσεων και κριτικών θεωρήσεων όπως αυτές που έχουν προκύψει, αλλά η εφαρμογή του ως εννοιολογικό και αισθητικό εργαλείο το οποίο ενδεχομένως να αποφέρει αξιόλογα αποτελέσματα σε ζητήματα που αφορούν την τέχνη.

Εικόνες

Εικ. 1 & 2 Βούλγαρης, Ι. *Untitled*, 2022, Άποψη & Λεπτομέρεια εγκατάστασης, Υλικά: ξύλο, βαμμένο τροχιομένο γυαλί, έγχρωμο διαφανές γυαλί, μπανάνες

Βιβλιογραφία

- ARTFORUM, 2015. *The Safety of Objects*, [online] available at: <https://www.artforum.com/diary/-56371> [accessed 12 August 2022]
- ARTREVIEW, 2015. *POWER 100: Most influential people in 2015 in the contemporary artworld*, [online] available at: <https://artreview.com/artist/graham-harman/> [accessed 14 August 2022]
- Bogost, I., 2012. *Alien Phenomenology, or What it's Like to be a Thing*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- BOMBMAGAZINE, 2012. *Haim Steinbach Interview with Peter Schwenger*, [online] available at: <https://bombmagazine.org/articles/haim-steinbach/> [accessed 25 August 2022]
- Braver, L., 2007. *A Thing of This World: A History of Continental Anti-Realism*. Evanston, Illinois: Northwestern University Press.
- Bryant, L., Srnicek, N. and Harman, G. eds. 2010. *The Speculative Turn: Continental Materialism and Realism*. Melbourne: re.press.
- Cole, A., 2015. Those Obscure Objects of Desire: uses and abuses of object-oriented ontology and speculative realism, *ARTFORUM*, Summer 2015, Vol. 53, No. 10 [online] available at: <https://www.artforum.com/print/201506/the-uses-and-abuses-of-object-oriented-ontology-and-speculative-realism-andrew-cole-52280> [accessed 14 August 2022]

- Harman, G., 2008. On the Horror of Phenomenology: Lovecraft and Husserl. in Mackay (ed.), *Collapse II: Philosophical Research and Development*. Falmouth: Urbanomic, pp. 333-364. available at: https://fount.aucegypt.edu/faculty_book_chapters/767 [accessed 9 August 2022]

- Harman, G., 2009b. *Prince of Networks: Bruno Latour and Metaphysics*. Melbourne: re.press.

- Harman, G., 2010. I Am Also of the Opinion That Materialism Must Be Destroyed, *Environment and Planning D: Society and Space*, Vol. 28, no. 5, pp. 772–90. Available at: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1041.7628&rep=rep1&type=pdf> [accessed 1 August 2022]

- Harman, G., 2010. Time, Space, Essence, and Eidos: A New Theory of Causation, *Cosmos and History: The Journal of Natural and Social Philosophy*, Vol. 6, no. 1, pp. 1–17. Available at: <file:///Users/ioannisvoulgaris/Downloads/paul,+C+H+V6+N1+001-017.pdf> [accessed 1 September 2022]

- Harman, G., 2011. *The Quadruple Object*. Winchester, England: Zero Books.

- Harman, G., 2011. The Road to Objects, *Continent.*, Vol. 3, no.1, pp. 171 – 179. Available at: <https://s3.amazonaws.com/arena-attachments/87623/4173f8c179274457db13dda276c221b5.pdf> [accessed 24 August 2022]

- Harman, G. 2011c. *Towards Speculative Realism: Essays and Lectures*. Winchester, England: Zero Books.
- Harman, G., 2007 *On Vicarious Causation*. in Mackay (ed.), *Collapse II: Philosophical Research and Development*. Falmouth: Urbanomic, pp. 187 – 221. Available at: <https://community.stjohnscollege.edu/file/chapter/chapter-readings/harmanvicarious-causation.pdf> [accessed 8 August 2022]
- Harman, G., 2018. *Object-Oriented Ontology: A New Theory of Everything*. New York: Penguin.
- Harman, G., 2020. *Art and Objects*. Cambridge: Polity Press.
- Heidegger, M. 1962, *Being and Time*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Meillassoux, Q., 2008. *After Finitude. An Essay on the Necessity of Contingency*. London: Continuum
- Ortega y Gasset, J., 1975. An Essay in Esthetics by Way of a Preface, in Silver (trans.), *Phenomenology and Art*. New York: Norton, pp. 127–50. Available at: <https://pdfslide.net/documents/ortega-y-gasset-an-essay-in-esthetics-by-way-of-preface-1914.html?page=1> [accessed 3 September 2022]
- OXFORD LANGUAGES, 2016. *Word of the Year 2016*, [online] available at: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> [accessed 27 September 2022]

- Shaviro, S., 2011. *Panpsychism and/or eliminativism*, [online] available at: <http://www.shaviro.com/Blog/?p=1012> [accessed 6 August 2022]
- Sherritt, M., 2019. *Silent Spaces: Allowing Objects to Talk*, [online] available at: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/opphil-2019-0028/html> [accessed 16 August 2022]